

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СУДОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ КАРАНТИНУ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Шевчук В. М.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри криміналістики*

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Історія виникнення, розвитку та формування криміналістичних знань свідчить про те, що криміналістика завжди була інноваційною наукою, їй притаманий інноваційний характер, вона постійно розвивалася за інноваційним сценарієм

[6; 7]. Інноваційний шлях розвитку криміналістики обумовлений передусім новітніми науковими розробками, впровадженням інформаційних технологій, високотехнологічного обладнання, науково-технічних засобів нового покоління, комп'ютеризацією та автоматизацією процесу розкриття і розслідування кримінальних правопорушень. Тому створення (розроблення) та впровадження інноваційних криміналістичних продуктів завжди було, і залишається сьогодні, одним із пріоритетних завдань криміналістики [5].

У сучасних реаліях досить актуальним є комплексний підхід у дослідженні проблем створення та застосування інноваційних засобів, прийомів та методів у різних видах судочинства (кримінального, адміністративного, цивільного, господарського), у різних видах юридичних практик (слідчій, судовій, експертній, адвокатській, прокурорській та ін.) та в окремих напрямках людської діяльності, з одного боку, у злочинній, з іншого – у діяльності органів правопорядку та суду у сфері протидії злочинності [6].

У зв'язку із цим, досить перспективним та інноваційним напрямком є використання інформаційних технологій у судовому провадженні. Так, влада КНР запустили проект, в рамках якого позовні заяви розглядаються прямо в месенджері WeChat, а рішення і вирок у справі виносить штучний інтелект. Мова йде про так звані «технології», які були створені у м. Ханчжоу ще декілька років поспіль. Цей проект було інтегровано у популярний на території Китаю месенджер WeChat, який фактично представляє собою велику соціальну мережу. Лише з моменту запуску із березня до кінця 2019 р. штучний інтелект розглянув більше трьох мільйонів судових справ, працює він і зараз. Такі судові засідання проводить віртуальний суддя, який перед початком розгляду уточнює у позивача, чи не має він заперечень проти розгляду справи в електронній формі. Сам процес проходить у форматі відеочату, а вердикт у справі виносить штучний інтелект. Практика свідчить, що найчастіше у віртуальному суді розглядаються торгівельні спори в інтернеті, справи про авторські права і претензії щодо відповідальності за продукцію в електронній комерції. З огляду на наявних

850 мільйонів інтернет-користувачів у Китаї, такі «кібер-суди» суттєво полегшили роботу суддів. Зараз сервіс працює у 12 провінціях та регіонах країни. Як вказує статистика, більше 90% китайських судів у тій чи іншій мірі використовують механізми вирішення судових спорів із використанням інтернету [2].

На наш погляд, такий інноваційний підхід є досить перспективним і він мабуть багато у чому визначає майбутнє судової системи, можливості впровадження у діяльність судів штучного інтелекту по прийняттю рішень по певним категоріям справ. Такий напрямок застосування інновацій у судово провадження може суттєво вплинути на найближче майбутнє судів, у тому числі й конституційних, антикорупційних, господарських і т.д. Як вбачається, така система має бути ретельно продумана та адаптована до особливостей нашого національного законодавства та організації судової системи.

З огляду на вищевикладене, виникає декілька критичних зауважень.

По перше, у ранішезгадуваних джерелах, на жаль, не розкриваються принципи та механізми, відповідно яких працює така система. Вочевидь, зрозуміло, що такі можливості є, оскільки більшість таких судових справ (проваджень), які розглядаються «кібер-судами» є типовими. І якщо завантажити прецедентні судові рішення і створити потужну інформаційну базу таких рішень, то штучному інтелекту цілком в силах вирішити судовий спір та винести рішення. Крім цього, досить важливим є врахування системи оцінки доказів, де кожному доказу присвоюється певна «вага і значимість» у цифровому значенні. Проте, недосконалість комп'ютерних програм, алгоритмів та систем інформаційного забезпечення можуть призводити до судових помилок та винесення незаконних рішень.

По, друге, запровадження ідеї «кібер-судів», пов'язано із формалізацією, створенням та пропонуванням відповідних шаблонів у вигляді програм і алгоритмів, тому такий підхід жодним чином не повинен протиставлятися творчому підходу й не позбавляти судовий розгляд індивідуальності та професіоналізму мислення [4, с. 368-374]. Зазначене пересвідчує, що індивідуальність і неповторність судового розгляду

конкретного злочину, адміністративного проступку, цивільного спору з одного боку, і неможливість типізації «без залишку» усіх можливих ситуацій, версій, завдань і пропонування до них відповідних програм, алгоритмів, типових судових рішень, з іншого, не дозволяє говорити про повну «технологічність», тобто стовідсоткову формалізацію процесу судового розгляду в цілому і можливості об'єктивно та законно вирішити усі судові ситуації, зокрема. У зв'язку з цим, у такій діяльності вагомим залишається творчий підхід, де, передусім, виокремлюється вміння адаптування типових рекомендацій до умов конкретного процесу судового провадження, який неможливий без участі та контролю з боку судді. Тому цей напрямок досліджень, потребує глибокого осмислення та критичного підходу і обумовлює необхідність проведення подальших наукових розробок та розвідок означеної проблематики.

У цьому плані, як вбачається, певний науковий і практичний інтерес набувають дослідження та пропозиції вітчизняних науковців (М.В. Шепітько та ін.), які враховують вище зазначені застереження і досить виважено підходять до проблем застосування штучного інтелекту у судовому провадженні. Для автоматизації прийняття рішення суддею під час кваліфікації кримінального правопорушення та призначення покарання автором пропонується створення системи у вигляді Автоматизованого робочого місця судді (АРМС). Суттєвою відмінністю запропонованої системи від вищезгадуваної полягає у тому, що вони створюються для допомоги судді у його роботі, інформаційного та технічного супроводження прийняття суддею рішень, а не з метою підміни та повного виключення судді з цього процесу. АРМС мають виконувати функції не тільки здійснення програм, алгоритмів або методик судового розгляду окремих категорій справ. Такі системи мають бути автоматизовані, що вказує не тільки на збирання корисної для судді інформації в одному ресурсі, але й самостійного виконання окремих функцій судді таким ресурсом. Пропоноване АРМС має створювати документи та проект судового рішення, які зазвичай складає суддя, з мінімальними для нього затратами часу. Крім того, суддя має змогу *обирати* (виділено автором – В. Шевчук)

запропонований системою варіант прийнятого судового рішення, який буде видаватися на підставі сформованої окремої криміналістичної методики та узагальненої судової практики за видом кримінального правопорушення [8, с. 155-158].

На нашу думку, запропонована система дійсно дозволить досягти економії витраченого часу на створення документів, прийняття рішень та їх фіксацію в єдиних реєстрах, не виключаючи творчий підхід та участь судді у цьому процесі. Разом із тим, необхідно враховувати позитивні і негативні моменти впровадження такої системи і електронного судочинства взагалі, про що неодноразово зверталась увага у спеціальній літературі. Так, до очевидних переваг електронної системи судочинства можна віднести такі: своєчасність інформування юристів; економія робочого часу співробітників судів; економія витрат на друк документів тощо. Серед її ключових особливостей на сьогодні треба зазначити такі: електронне заповнення позовних документів; он-лайн консультація з інформації і документів, що використовуються у процесі судочинства; проведення онлайн засідання; електронні запити та надання електронних копій; можливість використання певної електронної адреси, на яку користувачі системи можуть отримувати інформацію з канцелярії суду або від юристів [1, с. 105]. Крім цього, такий підхід дозволяє мінімізувати кількість судових помилок під час судового розгляду, знижує корупційні ризики та надає можливість ефективно вирішувати завдання у різних сферах судочинства.

Не зважаючи на всі переваги електронного судочинства, треба зазначити і певні негативні і проблемні моменти. Це насамперед досить високий ризик втрати юридично важливої інформації, відсутність «комп'ютерної грамотності» на рівні кваліфікованих користувачів у суддів і співробітників апарату судів (що становить серйозну проблему для людей особливо старшого покоління); розроблення та введення в експлуатацію (що в наших умовах ще більш складна справа) відповідного програмного забезпечення; необхідне технічне оснащення судів. Деякі дослідники відмічають проблему впровадження електронного судочинства через психологічний аспект, адже

більшість наших громадян ще надає перевагу традиційному «паперовому» судочинству. Очевидно, наслідком віртуалізації судового процесу стає доступність судової інформації для широкого кола юридичної спільноти та інших користувачів. Ймовірно, Україна не поспішає із веденням такої системи – адже осіб, зацікавлених у втаємниченні такої інформації нині мабуть більше, ніж тих, хто міг би нею скористатися [1, с. 105].

Реалії сьогодення свідчать про те, що система електронного судочинства в Україні є недосконалою, адже для переходу правосуддя в онлайн потрібні системні та продумані зміни. Якби запровадження Електронного суду в Україні, яке мало відбутись ще минулого року, пройшло безперешкодно, то сьогоднішні виклики для правосуддя в умовах карантину не спричинили б стільки проблем, оскільки значну частину роботи, пов'язану із здійсненням правосуддя, можна було б виконувати за допомогою Інтернету – дистанційно.

Для ефективної роботи судів в умовах карантину в Україні необхідно: 1) завершити обладнання усі залів судових засідань судів і відповідних приміщень установ виконання покарань технічними пристроями і програмним забезпеченням для здійснення дистанційного судового розгляду; 2) зобов'язати апарати судів приймати електронні документи та визначити службових осіб, відповідальних за електронний документообіг між канцелярією суду та учасниками судового розгляду; 3) забезпечити однаковий режим роботи судів в усій державі; 4) при вирішенні питання про відкладення судового розгляду судді зобов'язані керуватися винятково нормами КПК України, діяти на користь учасників судового розгляду, не допускаючи порушень засади розумних строків [1, с. 214].

З огляду на викладене, мождна дійти до висновку, що наша вітчизняна система правосуддя сьогодні ще не зовсім готова забезпечити реалізацію процесуальних гарантій та прав учасників кримінального провадження у повній мірі, адже на практиці судові засідання відкладаються або взагалі не проводяться і нерідко порушуються права учасників процесу. Тому у сучасних умовах пандемія коронавірусної інфекції COVID-19 сьогодні зробила великий виклик судовій системі і поставила серед

першочергових завдань необхідність удосконалення електронного судочинства. Вбачається, що загалом сама ситуація із пандемією та введенням карантину однозначно мають пришвидшити процеси розвитку інформаційних технологій у судах і сприятимуть впровадженню електронного судочинства із врахуванням передового зарубіжного досвіду та найкращих світових практик. Питання забезпечення доступу до правосуддя онлайн набуло особливої актуальності під час карантину та ще раз підтвердило необхідність якнайшвидшого запровадження в Україні системи електронного судочинства.

Література:

1. Кушакова-Костицька Н.В. Електронне правосуддя: українські реалії та зарубіжний досвід. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 103-109.
2. В Китае мобильные «кибер-суды» вынесли 3 миллиона приговоров <http://sublata.com/v-kitae-mobilnye-kiber-sudy-vynesli-3-milliona-prigovorov>
3. Сенік Т. Б. Сучасні реалії відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні. *Challenges in Science of Nowadays: Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference* (May 26-28, 2020). Washington, USA: EnDeavours Publisher, 2020. Pp. С. 210-214.
4. Шевчук В. М. Проблеми формалізації криміналістичних знань та їх застосування у слідчій діяльності. *Учѐные записки Таверического национального университета имени В. И. Вернадского. Серия : Юридические науки*. 2013. Т. 26, № 2/2. Симферополь, С. 368-374.
5. Шевчук В. М. Інноваційні напрямки розвитку криміналістики. *Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці, судовій експертизі та юридичній практиці* : матеріали міжнар. «круглого столу» (м. Харків, 12 груд. 2019 р.). Харків : Право, 2019. С. 142-147.
6. Шевчук В. М. Сучасний стан та тенденції розвитку криміналістики: актуальні проблеми сьогодення. *Проблеми законності*. 2019. Вип. 146. С. 234-246.

7. Шепітько В. Ю. Інновації в криміналістиці як віддзеркалення розвитку науки. *Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці, судовій експертизі та юридичній практиці* : матеріали міжнар. «круглого столу» (Харків, 12 груд. 2019 р.). Харків, 2019. С. 147-150.
8. Шепітько М. В. Автоматизація прийняття рішення суддею під час кваліфікації кримінального правопорушення та призначення покарання. *Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці, судовій експертизі та юридичній практиці* : матеріали міжнар. «круглого столу» (м. Харків, 12 груд. 2019 р.); НДІ вивчення проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України : Право, 2019. С. 155-158.

МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ ПРАВА, ЕКОНОМІКИ
ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

**«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ
ЮСТИЦІЇ»**

МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

12–13 червня 2020 р.



Видавничий дім
«Гельветика»
2020

УДК 343.1(063)
А43

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Голова організаційного комітету:

Подобний О.О. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права, процесу та криміналістики Міжнародного гуманітарного університету

Члени організаційного комітету:

Громовенко К.В. – кандидат юридичних наук, доцент, ректор Міжнародного гуманітарного університету;

Стрельцов Є.Л. – доктор юридичних наук, доктор теології, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, Заслужений діяч науки і техніки України;

Крижановський А.Ф. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри державно-правових дисциплін Міжнародного гуманітарного університету;

Меденцев А.М. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права, процесу та криміналістики Міжнародного гуманітарного університету;

Калімбет І.Л. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права, процесу та криміналістики Міжнародного гуманітарного університету (відповідальний секретар).

А43 **Актуальні проблеми реформування кримінальної юстиції:** матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Одеса, 12–13 червня 2020 року. – Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2020. – 80 с.

ISBN 978-966-992-161-1

До збірника матеріалів конференції увійшли тези доповідей, які стали предметом обговорення учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми реформування кримінальної юстиції», що відбулася у м. Одесі 12–13 червня 2020 року в Міжнародному гуманітарному університеті.

Матеріали конференції можуть становити інтерес для наукових працівників, викладачів, працівників судових та правоохоронних органів, студентів вищих навчальних закладів, а також для всіх, хто цікавиться сучасним станом та перспективами розвитку юридичної науки.

УДК 343.1(063)

ISBN 978-966-992-161-1

© Інститут права, економіки та міжнародних відносин
Міжнародного гуманітарного університету, 2020

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО: ТРАДИЦІЇ ТА НОВАЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ВПЛИВУ

Щодо відповідальності за корупційні кримінальні правопорушення
у положеннях Директиви (ЄС) 2017/1371

Європейського Парламенту та Ради від 05.07.2017

Боровик А. В. 5

The concept of sanity in the context of a crime failure
to provide assistance to the sick person by a medical professional

Botiakova V. V. 8

Виокремлення кримінально-правових залученості,
відчуженості і перенасиченості: вступні спостереження

Гуртовенко О. Л. 10

Щодо використання міжнародно-правових актів
у сфері боротьби зі злочинністю

Дем'янчук В. А. 15

Актуальні криміногенні загрози і сучасний правовий порядок

Крижановський А. Ф. 19

Характеристика придбання, отримання, зберігання,
збуту майна, одержаного злочинним шляхом

Набока Є. Г. 24

Напрями сучасних досліджень кримінальної відповідальності
за провокацію підкупу

Шепотько М. А. 28

НАПРЯМ 2. ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ: ВІДПОВІДІ НА КРИМІНАЛЬНІ ВИКЛИКИ

Щодо ефективності оперативних засобів
антикорупційної діяльності

Гуйван П. Д. 32

Проблема профілактики девіантної поведінки неповнолітніх

Гуцул Р. Р. 38

Деякі аспекти запобігання крадіжок грошових коштів
з банкоматів шляхом усунення причин та умов,
що сприяють їх скоєнню

Луцкевич Д. О. 43

**НАПРЯМ 3. РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ
КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ: ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ**

Процесуальні гарантії як структурна складова процесуального статусу головуючого у судовому провадженні
Ламбуцька Т. О.48

**НАПРЯМ 4. КРИМІНАЛІСТИКА І ТЕОРІЯ
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

Тактика пред'явлення особи для впізнання за різними способами в зарубіжних країнах
Гриненко К. В.53

Проблеми правового регулювання відповідальності приватного детектива
Гришко В. І., Яруш М. В.59

Криміналістична характеристика економічних злочинів, вчинених організованими групами
Хомин О. М.63

Інноваційні технології у судовій діяльності в умовах карантину: міжнародний досвід та українські реалії
Шевчук В. М.69